

„KAŲ REIŠKIA BŪTI KŪRYBINGU
MOKYTOJU?
NE MENO MOKOMŲJŲ DALYKŲ
MOKYTOJŲ PATIRTIMIS
GRINDŽIAMAS INTEGRALIOSIOS
FENOMENOLOGIJOS TYRIMAS“

Mokslo daktaro disertacija

Valentinas Butanavičius

Mokslinės vadovės:

2018–2019 prof. dr. Vida Kazragytė

2019–2023 prof. hab. dr. Vilma Žydžiūnaitė

TEMOS AKTUALUMAS

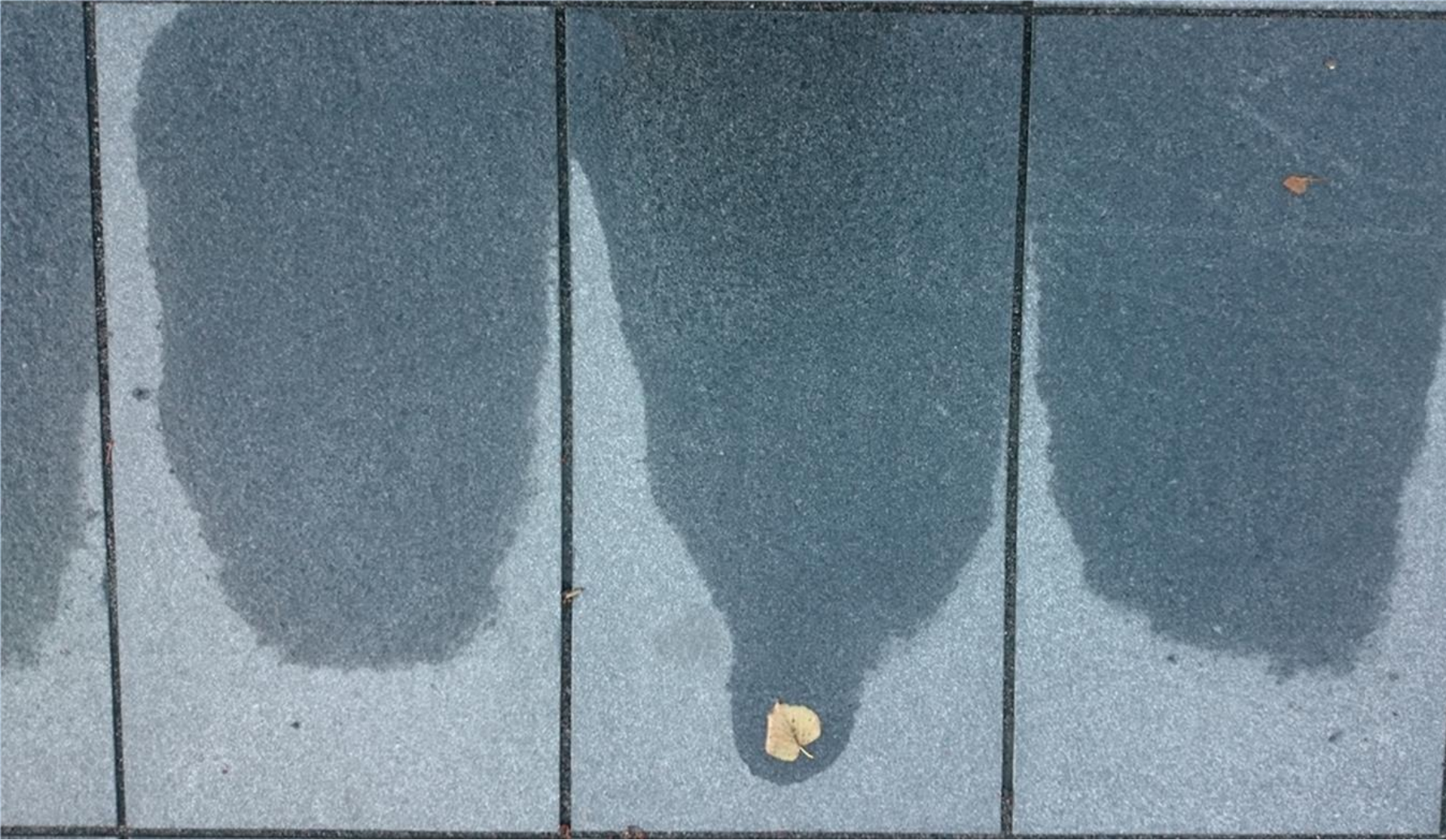
- Šiuo metu egzistuoja daugybė kūrybiškumo apibrėžimų (pavyzdžiui, Runco ir Jaeger, 2012; Treffinger, 2009). ***Daugumoje jų nurodomas gebėjimas pasiekti rezultatą, kuris būtų originalus, netikėtas ar naujas, taip pat naudingas, funkcionalus, tinkamas, veiksmingas arba atitinkantis rezultato paskirtį.***
- Mokslininkų nuomone, kūrybiškumą galima įvertinti ir jo išmokyti (Lizarraga ir Baquedano, 2013; Armfield, 2007). Ugdymo programose (curriculum) kūrybiškas mąstymas įvardijamas kaip bendrųjų gebėjimų dalis arba netgi atskiras bendrasis gebėjimas (Sio ir Ormerod, 2009). ***Neretai kūrybiškas mąstymas siejamas su kritiniu mąstymu*** (Baer ir kt., 2004).

- Remiantis tarptautiniu požiūriu, kūrybiškumas siejamas su naujoviškumu: ***tai yra veiksmas, kuriuo sukuriamas naujas, funkcionalus ir naudingas rezultatas.***
- Rezultatas gali būti konkretus produktas arba procesas, pavyzdžiui, ***mąstymo būdas arba idėjų rinkinys.***
- Svarbu tai, kad kūrybiškumas nėra apribotas konkrečių sričių, tokių kaip menas, muzika, poezija ar literatūra. Jis gali būti plėtojamas ir taikomas visose srityse, pavyzdžiui, ***matematikoje, ekonomikoje, istorijoje.***

Mokytojo kūrybiškumas sudaro galimybes klasei „įžengti į mokymosi laimės zoną“ ir patirti mokymosi džiaugsmą. Kūrybiškumas yra susijęs su mokytojo ir mokinių pasitenkinimu savimi ir savigarba. Jis didina mokytojo ir mokinių atidumą bei skatina mokytojo ir mokinių aistrą mokymui(si).

Kūrybiškumas mokytoją ir mokinius skatina prisiimti atsakomybę už rizikas ir mokytis iš klaidų. Mokytojo kūrybiškumas yra inovacijų mokyme(si) prielaida, taip pat padrąsina mokytoją ir mokinius būti besimokančiais visą gyvenimą (Stoppel ir Czarnocha, 2017; Stringaris ir kt., 2006; Treffinger, 2009; Urban, 2002).

TYRIMO PROBLEMA

- Literatūros apžvalga leidžia teigti, kad kūrybingas mokytojas kūrybiškai priima sprendimus (Težak, 2015); **kūrybiškai mąsto** (Hariria ir kt., 2021); **daro poveikį mokymo(si) sėkmei** (Pishghadam ir kt., 2012); **daro poveikį mokinių vaizduotei, mokytojo autoritetui ir reputacijai bei mokyklos administracijos vizionieriškai lyderystei** (Chen ir Yuan, 2021); **daro poveikį mokinių akademiniam pasiekimams** (Nkalo ir kt., 2021); **daro poveikį mokinių motyvacijai mokytis** (Vasudevan, 2013).
- Mokytojo kūrybiškumas randasi sąveikaujant mokytojui ir mokiniui (de Sousa, 2007) ir yra tiesiogiai **susijęs su mokymo efektyvumu** (Khodabakhshzadeh ir kt., 2018), **profesiniu saviveiksmingumu, mokinių akademiniais pasiekimais** (Ma, 2022), **inovatyvumu** (Kocasarac, 2021; Narayanan, 2017).
- Tiesioginį ryšį turi mokytojo kūrybiškumas ir profesinė veikmė (angl. professional agency) (2022). **Kūrybingi mokytojai turi didesnę profesinę ir žmogišką savivertę bei savigarbą** (Nemeržitski ir Heinla, 2020).

- Mokytojo kūrybiškumui įtaką daro mokinių mokymosi metai, mokomasis dalykas, mokytojo profesinė patirtis ir amžius (Kettler ir kt., 2018). ***Didžioji dauguma tyrimų, susijusių su mokytojo kūrybiškumu, yra kiekybiniai, orientuoti į įgūdžius, kompetencijas, veiksnius (institucinius, kontekstinius).***
- Tyrimuose iki šiol nesigilinta į tai, kaip mokytojai patiria kūrybiškumą, ką jis jiems reiškia, su kuo mokytojai jį sieja, t. y. iki šiol kūrybiškumo tyrimuose mokytojui nebuvo skirtas pakankamas dėmesys, galintis atskleisti unikalias, autentiškas kūrybiškumo patirtis. ***Taip pat reikia paminėti, kad nei nacionaliniu, nei tarptautiniu mastu nebuvo rasta fenomenologinių tyrimų apie mokytojo kūrybiškumo būdį, kas yra šio disertacinio tyrimo objektas.***

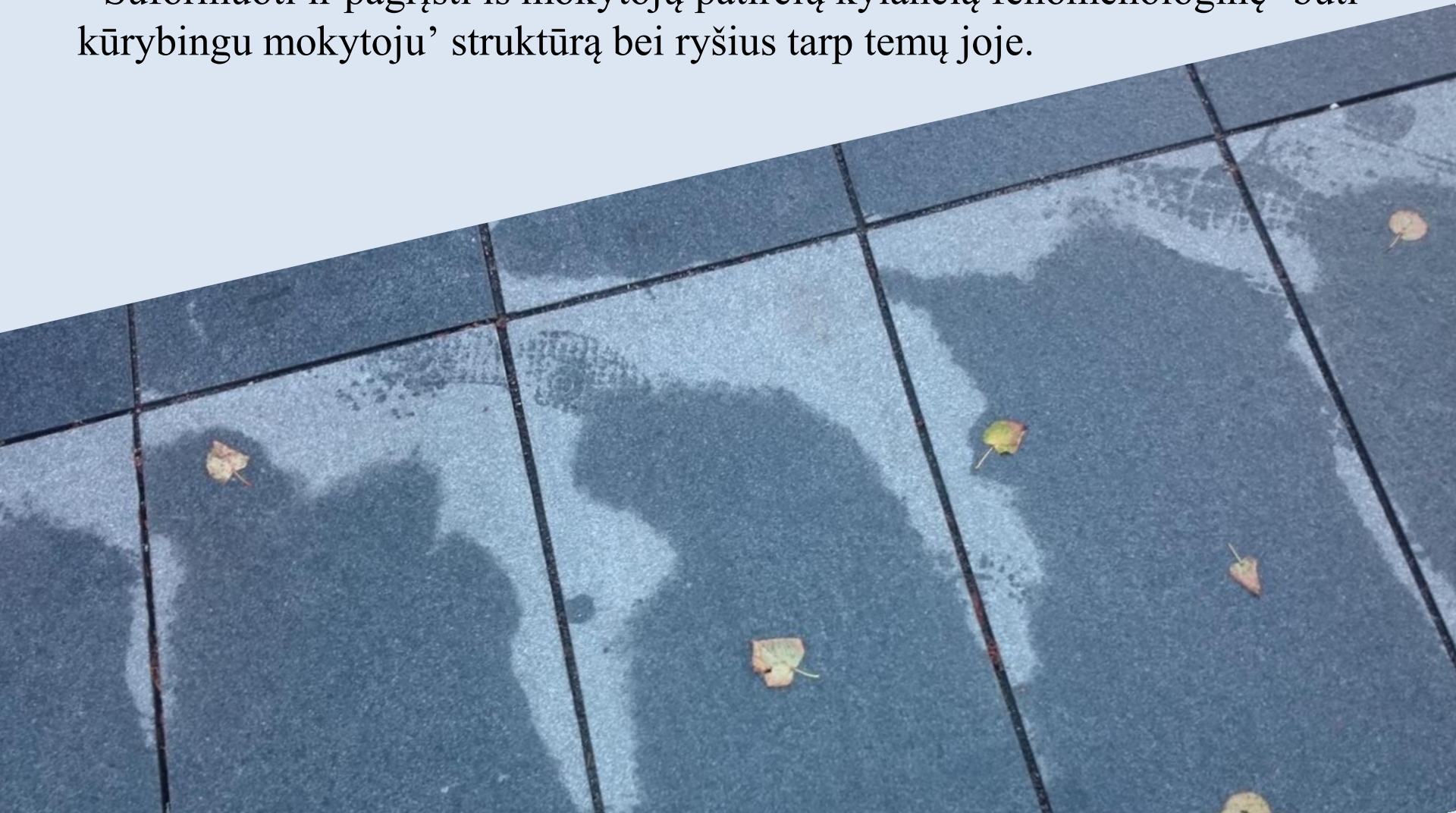
Tyrimo klausimai:

- Ką reiškia būti kūrybingu mokytoju?
- Kaip mokytojai patiria kūrybiškumą per laikiškumą, erdviškumą, santykiškumą, kūniškumą, daiktiškumą ir dvasingumą?

Tyrimo tikslas:

- Suformuoti ir pagrįsti iš mokytojų patirčių kylančią fenomenologinę ‘būti kūrybingu mokytoju’ struktūrą bei ryšius tarp temų joje.

EMPIRINIAME TYRIME IR VISAME
DISERTACINIAME DARBE
TAIKYTOS DVI NUOSTATOS:
TEORINĖ IR FILOSOFINĖ

Teorinė nuostata

Komponentinė kūrybiškumo teorija (Amabile, 1983, 2012), kuri yra išsamus socialinių ir psichologinių komponentų, reikalingų individui kūrybiniam darbui, modelis. Ši teorija grindžiama apibrėžimu, kūrybiškumą aprašančiu **kaip naujo ir tinkamo produkto arba sprendimo sukūrimą**. Sprendimas turi būti ne tik naujas ir originalus, bet ir vertingas, teisingas, atitinkantis tam tikrą tikslą. Galiausiai sprendimas arba produktas yra kūrybiškas tiek, kiek jį laiko kūrybišku žmonės, susipažinę su sritimi, kurioje jis buvo sukurtas (Amabile, 1996).

Teorija grindžiama dviem prielaidomis:

- Pirma teigia, kad yra tęstinumas nuo žemo, įprasto kūrybiškumo lygių, sutinkamų kasdieniame gyvenime, iki aukščiausio lygio kūrybiškumo, aptinkamo istoriškai reikšminguose išradimuose, spektakliuose, moksliniuose atradimuose ir meno kūrinuose.
- Antroji susijusi prielaida yra ta, kad bet kurio individo darbe yra kūrybiškumo laipsniai, net ir vienoje srityje. Kūrybiškumo lygis, kurį žmogus sukuria tam tikru momentu, priklauso nuo kūrybiškumo komponentų, kurie tuo metu veikia tame asmenyje ir aplink jį.

Komponentinėje teorijoje įtaka kūrybiškumui apima tris individualius komponentus:

- 1) **Su veiklos sritimi susiję įgūdžiai** (atitinkamos srities ar sričių kompetenciją),
- 2) **Kūrybiškumui svarbūs procesai** (pažinimo ir asmenybės procesai, skatinantys naujovišką mąstymą)
- 3) **Užduoties motyvacija** (vidinė motyvacija užsiimti veikla iš susidomėjimo, malonumo ar asmeninio iššūkio jausmo).
- 4) Už individo ribų esantis ketvirtas komponentas yra **supanti socialinė aplinka**.

Filosofinė nuostata

- Fenomenologinis požiūris yra kokybinio tyrimo forma, pabrėžianti patirtinius, išgyvenamus konkretaus konstrukto aspektus, t. y. žvelgiama į tai, **kaip reiškinys patiriamas jo atsiradimo metu**, o ne į tai, kas galvojama apie šią patirtį ar reiškiniui priskiriamą prasmę. Fenomenologinio požiūrio tikslas – atskleisti konkretų reiškinį, identifikuoti reiškinius atsižvelgiant į tai, **kaip juos suvokia situacijos veikėjai**.
- Fenomenologija prasideda nuo konkrečių gyvenimo pasaulinių patyrimų, nes jie istoriškai ir sistemingai atsiranda anksčiau nei jų mokslinės koncepcijos ir metodai. Šios pirmykštės „tyliosios“ patirtys iš pradžių yra ikižodinės, priešdiskursyvinės ir priešrefleksyvios. Fenomenologinės refleksijos tikslas – **gerbti skirtingas patirčių artikuliacijas, o ne jas užimti ar kolonizuoti** (Husserl, 2012).

- Orientacija į gyvenamąjį pasaulį suteikia fenomenologijai privilegiją, priešingai nei kognityvizmo ir racionalizmo sampratos, nes išgyventą kūną laiko elementaria mokymosi ir auklėjimo patirties dimensija (Husserl, 2012).

- Kai išgyventas kūnas patenka į mūsų dėmesį kaip kažkas, mes patiriame jį kaip daugiau nei tik kūną, mes patiriame jį kaip išgyventą kūną, kaip reiškinį. Taigi jis neturi būti laikomas daiktu tarp kitų.

- Tik gyvenamajame kūne ir per jį galime patirti čia ir dabar, aukštyn ir žemyn, dešinėn ir kairėn, anksčiau ir vėliau.

- Būties fenomeno tyrimas yra tyrėjo tikslas, kuriuo siekiama praverti ir susipažinti su tiriamojo patiriama būtimi, o ne interpretuoti, „pasimatuoti“ su tiriančiuoju. Kuomet žmogaus egzistencijai būdingos ir visiems reiškiniams apimantis išgyventas - **laikas (laikiškumas), erdvė (erdviškumas), kūnas (kūniškumas), daiktas (daiktiškumas) ir santykis (santykiškumas) (Van Manen, 2014) bei dvasingumas.**
- Viskas turi būti įrodyta ir parodyta patirties plotmėje nubrėžiant skirtumą tarp objekto ir subjekto, nes viskam reikia sąmonės abejojimo, svarstymo ir analizavimo (Herrigel, 2010).

Tyrimo naujumas:

Tyrimo naujumas grindžiamas metodologiniais sprendimais ir empiriniais disertacinio tyrimo rezultatais:

- i) į kūrybiškumą tyrimu žvelgta per fenomenologinę žiūrą objektu pasirenkant ne kūrybiškumą kaip mokytojo įgūdį ar kompetenciją, bet **kaip mokytojo būti profesiniame lauke;**
- ii) tyrimo metodologija pasirinkta inovatyvi integralios fenomenologijos metodologija, derinanti van Manen ir Moustakas versijas, leidžiančias **susieti profesinį praktinį ir mokslinį epistemologinį požiūrius;**

iii) kokybinių duomenų analizė atlikta inovatyviai - keliais ratais / ciklais (kas neatliekama fenomenologiniame tyrime) - siekiant konkrečių rezultatų - suformuota 'būti kūrybišku mokytoju' fenomeno struktūra, remiantis mokytojų patirtimis grįstomis temomis (įprasta pagal temas aprašyti patirtis pateikiant tyrimo dalyvių pasisakymų iš interviu ištraukas) ir atskleisti bei pagrįsti ryšiai tarp temų tyrimo fenomeno struktūroje (**fenomenologijoje tradiciškai neigiamas ryšys tarp temų, tačiau integrali fenomenologija praplečia fenomenologinio tyrimo ribotumus**).

Tyrimo metodologija

Tyrimo imtis

- Taikyta tikslinga maksimalios variacijos atranka kartu su sniego gniūžtės metodu, kuri taikoma, kai tikslinių charakteristikų turinčios imtys nėra lengvai prieinamos (Naderifar ir kt., 2017).
- Prisotinimas šiame tyrime buvo tiesiogiai susijęs su imties dydžiu: interviu buvo atliekami tol, kol buvo rastas bent vienas naujas elementas juose analizės metu, o duomenų rinkimas buvo baigtas, kai per paskutinį interviu neiškilo naujų komponentų, kas buvo validuota išanalizavus šį interviu ir jį palyginus su prieš tai darytais interviu (Saunders ir kt., 2018).
- Pirminiame etape tam, kad tyrimas maksimaliai atvertų keliamą klausimą, disertacijos autorius rėmėsi nuostata, jog būtų kuo įvairesnės tyrimo dalyvių asmenybės. Skirtinga darbo stažo trukmė, įvairių mokymo dalykų mokymas bei Lietuvos miestų ir miestelių įvairovė.

- Informacijos rinkimas buvo pagrįstas bendravimu su mokytojais švietimo organizuojamų skirtingų konferencijų metu, kuomet suvažiuodavo pedagogai iš miesto ir rajono savivaldybių. Tikslingai domino mokytojai, **kurie buvo labiau suprasti, gerbiami, mylimi mokinių, o ne švietimo įstaigų administracijos ar mokytojų.**
- Santykis su mokiniu buvo kriterijus, kuris turėdavo tiesioginį ryšį su kūrybišku mokytoju per tas 45 pamokos trukmės minutes. Kitas kriterijus – apklausti **vienodai kūrybiškai pedagoginį darbą dirbančių vyrų ir moterų**, kurių stažas gali svyruoti nuo vienerių iki penkiasdešimties metų. Norėjosi **išgirsti nuomonę skirtingų kartų, lyčių, taip pat – skirtingoms kultūrinėms mažumoms**, Lietuvoje atstovaujančio ir kūrybiškai dirbančio mokytojo sampratos kriterijus.
- Iš **devyniolikos** tyrimo dalyvių – dešimt moterų ir devyni vyrai. Dalyvių amžius buvo nuo 26 iki 70 metų, vidurkis – 46, 6 m. Darbo stažas – nuo vienerių metų iki keturiasdešimt aštuonių, vidurkis – 20, 6 m. Apklaustųjų švietimo įstaigos tipas: gimnazijose dirba – 8, bendro lavinimo mokyklose – 4 ir privačiose mokyklose – 7 tyrimo dalyviai.

Duomenų rinkimas

- Iš viso buvo paimta dvidešimt devyni interviu. Tačiau jau atlikus pirminę analizę paaiškėjo, jog interviu metu mokytojo–kūrėjo fenomeno aspektas nebuvo aptiktas arba nebuvo intensyvus visuose interviu. Tad konsultuojantis su darbo vadove buvo priimtas sprendimas pristatyti tik **devyniolika interviu**.

- Kai kurie tyrimo dalyviai buvo kalbinti po kelis kartus, gilinant ir plečiant esamą informaciją. Galutiniu sprendimu tyrimui pateikta interviu iš **10 moterų ir 9 vyrai**, kurių amžius svyruoja nuo dvidešimt šešerių iki septyniasdešimt metų. Respondentų darbo stažas – nuo vienerių iki keturiasdešimt aštuonerių metų. Ugdymo darbovietės – nuo miestų ir rajonų gimnazijų iki privačių mokyklų.

- Pirmieji interviu vidutiniškai trukdavo **dvi – dvi su puse valandas ir ilgiau**. Pradžioje pokalbio reikėdavo laiko bendram, vadinamajam angliškam „small talk“ variantui, o tik vėliau palengva įtraukiant tyrimo dalyvį į tyrimo procesą.

- Apibendrinant galima teigti, jog trumpiausias interviu truko vieną valandą, o ilgiausias – tris valandas keturiasdešimt minučių. Tokį laiko skirtumą lėmė respondento atsipalaidavimo, atsivėrimo bei **noro būti ‘čia ir dabar’**.

Duomenų analizė

- Kokybinio fenomenologinio tyrimo duomenų analizė buvo vykdyta dviem ratais - pirmasis apėmė septynis žingsnius (Moustakas, 1994):
 1. Pirma – perklausomi interviu, gilinamasi į patį tekstą. Tikslas išklausius analizuoti klausimų pateikimo eiliškumą bei respondento atsakymus. Atliekamas garsinio teksto transkribavimas. Skaitomas ir analizuojamas tekstas.
 2. Antra – fenomenologas atlieka transkribuoto teksto „ardymą“. Skaitant transkribuotą tekstą tyrėjo koncentracija krypsta į interviu respondentų atsakymų panašumus ir skirtumus.
 3. Trečia - informacija suskiaučiama ir tuo pačiu atliekama fenomenologinė redukcija. Tai reikštų, kad tyrėjas neturi nusistatęs išankstinės nuomonės „už“ ar „prieš“ fenomeną.

4. Ketvirta – sakinyje, keliuose sakiniuose, pastraipoje apibrėžiami prasminiai vienetai. Išryškinami ir išrašomi teiginiai kaip vienetai kuriuose ryškiausiai pasirodo fenomenas ir kada teiginiai tampa izoliuoti – išbraukiami.

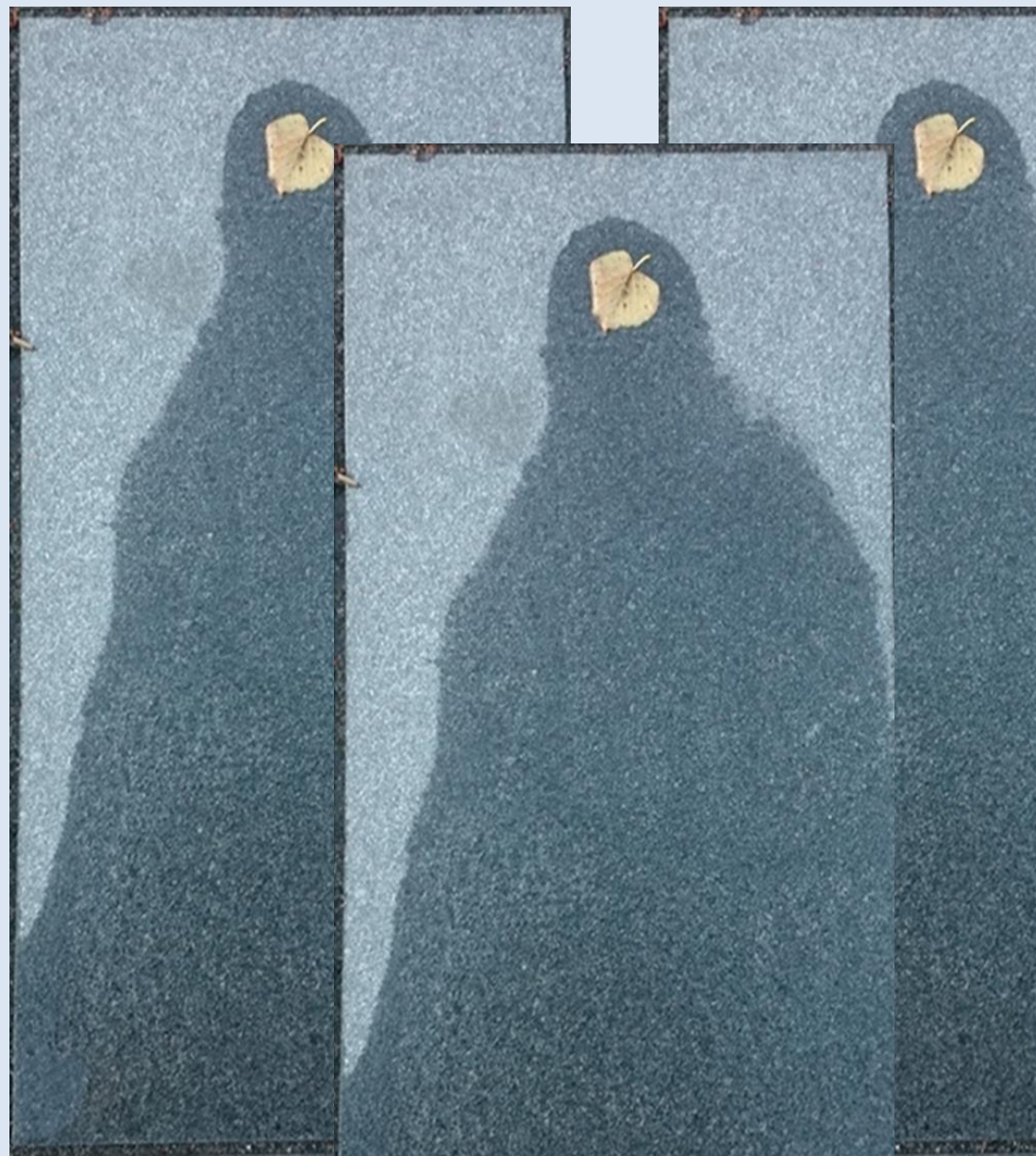
5. Penkta – prasmingų vienetų jungimas tarpusavyje formuojamos temos. Tuomet tyrėjas jau atrinktų prasminių vienetų sąrašą turi suskliaudimo būdu iškelti fenomeno esmę. Iškilusio potemės formuojamos į temas.

6. Šešta – modifikuojamas ir validuojamas kuomet kiekvienas interviu reziumuojamas. Tai etapas kuomet apibendrinamos visos temos kurios iškilo kaip daugiausiai rodančios fenomeno kurios veriasi individuliai veriant patyrimą laiko, erdvės, daiktiškumo ir santykio patirčių.

7. Septinta – refleksija į kontekstą kuris parodo kiekviena tema, tuomet išskiriamos iš kiekvieno interviu unikalios temos. Tai žingsnis kuomet tyrėjas ieško temas vienijančių bruožų bei ryškina skirtumus tarp jų.

Antrasis pagal van Manen apėmė šešias fenomenologines dimensijas: laikiškumo, santykiškumo, materialumo, kūniškumo, erdviškumo ir dvasingumo.

REZULTATAI

Ryšiai tarp temų fenomeno „būti kūrybingu mokytoju“ struktūroje

Duomenų analizės eigoje suformuota penkiolika temų: būti atrandančiu, būti lanksčiu, būti smalsiu, būti motyvuotu, būti autentišku, būti santykyje, būti besimokančiu, būti profesijoje, būti auginančiu, būti pilietišku, būti lyderiu, būti skatinančiu, būti atveriančiu, būti įtraukiančiu, būti autoritetu, būti drąsiu ir būti ugdančiu, kurios tarpusavyje yra susiję.

Tema: Būti atrandančiu

Tema Būti atrandančiu sudaryta iš penkių potemių: Būti atsinaujinančiu, Būti įsitraukiančiu, Būti spontanišku, Būti ieškančiu ir Būti eksperimentuojančiu.

Pastarosios apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, daiktišką / materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti lanksčiu

Tema Būti lanksčiu yra sudaryta iš dviejų potemių: Būti spontanišku ir Būti jautriu. Jos apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti smalsiu

Tema Būti smalsiu sudaryta iš trijų potemių: Būti inovatyviu, Būti atsinaujinančiu ir Būti tikslingu. Šios potemės apima penkias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti motyvuotu

Tema Būti motyvuotu yra sudaryta iš trijų potemių: Būti kryptingu, Būti atsakingu ir Būti kritišku. Potemės apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti santykiaujančiu

Tema Būti santykiaujančiu sudaryta iš aštuonių potemių: Būti atviru, Būti paveikiu, Būti betarpišku, Būti humanišku, Būti kolegišku, Būti reflektuojančiu, Būti empatišku ir Būti didaktišku. Pastarosios apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti besimokančiu

Tema Būti besimokančiu yra sudaryta iš keturių potemių: Būti tobulėjančiu, Būti besikeičiančiu, Būti kryptingu ir Būti atviru. Potemės apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, kūnišką, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti profesijoje

Tema Būti profesijoje yra sudaryta iš keturių potemių: Būti produktyviu, Būti kryptingu, Būti kritišku ir Būti saviugdoje. Potemės apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti pilietišku

Tema Būti pilietišku sudaryta iš trijų potemių: Būti paveikiu, Būti sąmoningu ir Būti skatinančiu. Pastarosios apima keturias fenomenologines dimensijas: erdvės, materialinę, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti lyderiu

Tema Būti lyderiu sudaryta iš trijų potemių: Būti inovatyviu, Būti paveikiu ir Būti kolegišku. Potemės apima laiko, erdvės, daiktiškumo, dvasinę ir santykio fenomenologines dimensijas.

Tema: Būti skatinančiu

Tema Būti skatinančiu sudaryta iš dviejų potemių: Būti kryptingu ir Būti paveikiu. Pastarosios apima laiko, erdvės, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio dimensijas.

Tema: Būti atveriančiu

Tema Būti atveriančiu sudaryta iš keturių potemių: Būti beribiu, Būti asmenybe, Būti bendraujančiu ir Būti paveikiu. Šios potemės apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti įtraukiančiu

Tema Būti įtraukiančiu sudaryta iš šešių potemių: Būti įkvepiančiu, Būti įtaigiu, Būti sudominančiu, Būti žaidžiančiu, Būti komunikabiliu ir Būti vienijančiu. Jos inkorporuoja keturias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę ir santykio.

Tema: Būti autoritetu

Tema Būti autoritetu sudaryta iš trijų potemių: Būti savigarboje, Būti įkvepiančiu ir Būti profesionaliu. Pastarosios apima penkias fenomenologines dimensijas: laiko, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti drąsiu

Tema Būti drąsiu sudaryta iš dviejų potemių: Būti atskleidžiančiu ir Būti inovatyviu. Potemės apima šešias fenomenologines dimensijas: laiko, erdvės, materialinę, kūniškąją, dvasinę ir santykio.

Tema: Būti ugdančiu

Tema Būti ugdančiu sudaryta iš trijų potemių: Būti save gerbiančiu, Būti įkvepiančiu ir Būti profesionaliu. Šios potemės apima tris fenomenologines dimensijas: laiko, materialinę ir santykio.

IŠVADOS

Rezultatai atskleidžia, kad fenomenas Būti kūrybingu mokytoju reiškia: laikiškumą (laiką), susijusį su asmeninėmis dvikryptėmis patirtimis:

- a) praeitimi, kuri susijusi su asmenine patirtimi, **išgyventa būnant mokiniu mokykloje ir būnant studentu aukštojoje mokykloje;**
- b) dabartimi, kuri susijusi su pedagogine veikla dirbant su mokiniais ir mokant konkretaus (konkrečių) mokomojo dalyko (mokomųjų dalykų); **santykiškumą** (santykius, interakcijas) dviejose diadose (mokytojas-mokinys, mokytojas-mokytojas); **daiktiškumą / materialumą**, kuris didžiaja dalimi yra intelektualinis (mokymo(si) medžiaga, mokymo(si) metodai, mokinių skatinimo ir vertinimo sistemos ir pan.), pasireiškiantis per mokymąsi, kurio metu mokytojas įgyja naujų žinių, įgūdžių ir dėl to efektyvina mokymą(si).

- Kiekvieną fenomenologinės struktūros Būti kūrybingu mokytoju temą sudaro skirtingas konkrečių potemių skaičius. Integralioji fenomenologija per tyrimo duomenų analizės ir rezultatų interpretavimo prizmę parodė, kad daugybė veiksnių yra susiję su mokytojo kūrybiškumu. Šie veiksniai sužinoti per interviu pasakojimus, padėjusius atskleisti, **kad skirtingi profesiniai ir socialiniai kontekstai lemia mokytojų kūrybiškumo tikrovės suvokimo skirtumus, tačiau tyrėjas fenomenologas visuomet yra įsipareigojęs tyrinėti individualią išgyventą kiekvieno tyrimo dalyvio mokytojo patirtį.** Tad fenomenologinės Būti kūrybingu mokytoju struktūros turinys suformuotas, remiantis tyrimo dalyvių pasakojimais, kiekvieno iš jų asmeninės patirties interpretacija ir paaiškinant šių pasakojimų apibendrintą struktūrą.
- Fenomenologinės Būti kūrybingu mokytoju struktūros potencialas slypi dėmesyje subjektyviai kiekvieno mokytojo patirčiai, kuri atsispindi temas sudarančiose potemėse, t. y. temų turinyje. Kiekvieną temą sudaro specifinės potemės, tačiau jų pavadinimai kartojasi ne kartą ne vienoje temoje. Tai reiškia, kad tas pats konceptas (reiškinys, veiksny, veiksmas, elgsena, savybė) būdingas skirtingam kontekstui ir jame jis turi jau kitą prasmę ir reikšmę individualiai mokytojo patirčiai.

- Fenomenologinė Būti kūrybingu mokytoju struktūra parodo, kad kūrybiškumas mokytojui yra ir / ar **gali būti ugdymo(si) ir mokymo(si) veiksnys, įgūdis, kompetencija, savybė, procesas, veiksmai, veikla, santykis, mąstymas, planavimas, siekinys, rezultatas, vertinimo kriterijus, mokymo(si) filosofija ir teorija, prielaida formuoti ir / ar kurti adaptyvius mokymo(si) metodus bei mokymo(si) nuostata ir lūkestis.**
- Fenomenologinė Būti kūrybingu mokytoju struktūra leidžia teigti, kad mokytojo kūrybiškumas **yra daugialypis fenomenas ir konceptas**, kuris neturi vienalytės griežtos ir ribotos apibrėžties, yra tiesiogiai susijęs su konkrečiu kontekstu ir / ar ugdymo(si) situacija, apimančia specifines interakcijas, mokymo(si) turinį ir siekiamus ugdymo(si) tikslus, edukacinės erdves ir aplinkas, mokymo(si) planavimą ir vadybą, mokymo(si) būdus.
- Būti kūrybingu mokytoju mokytojai patiria autentiškai, individualiai, nepakartojamai, todėl kūrybiškumas neturi būti matomas tik kaip įgūdis ir / ar konkrečios kompetencijos komponentas. Tačiau fenomenologinė Būti mokytoju kūrėju struktūra yra konkreti savo komponentais – temomis ir jas sudarančiomis potemėmis, kurios atskleidžia mokytojo ir mokinių mokymo(si) ir tobulėjimo bei edukacinio augimo vektorius bei kryptis.

- Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad mokytojo požiūris į kūrybiškumą daro poveikį mokinių gebėjimams ir kūrybiškumui. Mokytojo poveikis mokinių kūrybiško potencialo vystymui yra įrodytas: kūrybingas mokytojas aukštais lūkesčiais, palaikymu, atviromis nuostatomis, tolerancija mokinių skirtingumui ir ambicingumui prisideda prie mokinių kūrybiškumo vystymo(si) ir pasitikėjimo savo kūrybinio potencialu. Deja, kokybinių duomenų medžiaga parodo, kad kūrybiškumo ugdymas per kūrybinį mokymą nėra sistemingai integruotas į mokyklos ugdymo programą ir pamokų planus.
- Atliktas tyrimas atskleidžia mokytojų sampratas apie kūrybiškumą ir mokymo praktikas, įgyvendinant ir stiprinant kūrybiškumą bei inovacijas klasėje. Net ir tais atvejais, kai mokytojai ugdo mokinių kūrybiškumą, tai mokykloje nelaikoma kūrybiška mokymo(si) praktika. Mokytojai laikosi vieningos nuostatos, kad ugdymo turinys ir vertinimas sukuria „sunkų“ mokymo(si) klimatą klasėje, kuris riboja mokytojo ir mokinių kūrybiškumą.

Disertacinio tyrimo rezultatų indėlis į edukologijos mokslą:

- i) praplėsta kūrybiško mokytojo samprata dėka empirinio tyrimo rezultatais pagrįstos fenomeno struktūros ir jo atskleistų ryšių tarp temų;
- ii) suformuota fenomenologinė “**būti kūrybišku mokytoju**” struktūra įrodo, kad kūrybiškumas yra kompleksinis fenomenas ir jo įgyvendinimas tiesiogiai susijęs su mokytojo **tyrinėjimais** (būti atrandančiu), **lankstumu** (būti lanksčiu), **smalsumu** (būti smalsiu), **motyvacija** (būti motyvuotu), **autentiškumu** (būti autentišku), **santykiu su mokiniu** (būti santykyje), **nuolatinium mokymusi** (būti besimokančiu), **profesiniu tapatumu** (būti profesijoje), **vystymu** (būti auginančiu), **pilietiškumu** (būti pilietišku), **lyderyste** (būti lyderiu), **skatinimu** (būti skatinančiu), **atvirumu** (būti atveriančiu), **įsitraukimu** (būti įtraukiančiu), **autoritetu** (būti autoritetu), **drąsa** (būti drąsiu), **ugdymu** (būti ugdančiu);

iii) pritaikyta integralios fenomenologijos metodologija sudaro prielaidas plėtoti edukologijos mokslo tyrimus, taikant šią metodologiją inovatyviai, derinant kelias fenomenologinės metodologijos versijas, kas atveria galimybes praplėsto šios metodologijos pritaikomumą dirbant su kokybiniais duomenimis orientuojantis į turinčius aiškia struktūrą ir parodančius struktūroje komponentų ryšius rezultatus, kurie turi daugiau galimybių būti suprasti, diskutuojami ir taikomi praktikų profesinėse bendruomenėse;

iv) fenomenologinių tyrimų metodologijos taikymas edukologijoje sukuria galimybes mokytis iš kitų patirties išplečiant supratimą apie kūrybiško mokytojo sąsajas su mokymusi, elgesiu ir bendravimu, kurie yra svarbūs mokytojo kūrybiškai pedagoginei profesinei veiklai;

v) gautos tyrimų įrodymais grįstos žinios prisideda prie ‘kūrybiškumo’, ‘kūrybiško ugdymo’, kūrybiško mokytojo’, ‘kūrybiško mokinio’ konceptų tyrimų lauko ir esamų žinių plėtros, o tuo pačiu prie šių konceptų supratimo praplėtimo.

Rekomendacijos:

Rekomendacijos suformuluotos, remiantis integraliosios fenomenologijos empirinio tyrimo duomenų analize, rezultatų interpretacijomis, išvadomis. Disertacinio tyrimo centras – buvimas kūrybingu mokytoju, todėl rekomendacijos skiriamos pagrindiniam tyrimo ir disertacijos mokslo problemos veikėjui – mokytojui. Rekomendacijų stilius yra interpretuojamasis, privalus fenomenologiniam tyrimui.

I. Ugdyti mokinių kūrybiškumą klasėje:

- Sukurkite tolerantišką, priimančią įvairovę klasės aplinką. Norint būti kūrybingu, reikia kantrybės, todėl mokiniai turi pasitikėti mokytoju ir nebijoti padaryti klaidų.
- Palaikykite mokinių idėjas. Inicijuokite nestandartinius, neįprastus pokalbius su mokiniais. Sužinokite, kokios yra jų mėgiamos sritys ir įtraukite supratimą apie jas į savo nuostatas bei požiūrį.
- Skatinkite mokinių savarankiškumą. Neleiskite sau būti „gero“ darbo arbitru, bet kuo dažniau teikite grįžtamąjį ryšį, kuris skatina mokinių savivertę ir nepriklausomybę.
- Performuluokite užduotis taip, kad jos skatintų kūrybinį mąstymą. Pabandykite prie užduočių pridėti tokius žodžius kaip „kurti“, „projektuoti“, „išrasti“, „atrasti“, „įsivaizduoti“, „manyti“. Instrukcijų pridėjimas, pavyzdžiui, „Sukurkite kuo daugiau sprendimų“ arba „Būkite kūrybingi!“ gali padidinti mokinių kūrybiškumą...

II. Ugdyti savo kūrybiškumą:

- Kūrybiškumas nėra vien tik inovacijų ar meno kūrimas – **tai kūrybiškas profesinis mokytojo gyvenimas**. Į bet kurią gyvenimo situaciją galima žvelgti su kūrybine dvasia. Mokytojo profesija yra kūrybinga profesija. Mokytojai, galintys modeliuoti kūrybišką mąstymą, žaismingai į(si)traukia į ugdymo turinį ir išreiškia savo idėjas, todėl išugdo kūrybingus mokinius.
- Žinoti **savo asmenines ribojančias klaidingas nuostatas** apie kūrybiškumą. Išnagrinėkite savo požiūrį į kūrybiškumą ir padėkite sau augti galvodami apie alternatyvius sprendimus.
- Eksperimentuoti su **naujais mokymo būdais klasėje**. Ar galėtumėte išbandyti naują integravimo pamoką, kurią bijojote išbandyti? O kaip išbandyti naują praktinį STEM tyrimą?
- Rizikuokite, kad išreikštumėte savo kūrybinę pusę. Dažniau ką nors pieškite lentoje, kad pritrauktumėte dėmesį arba perduotumėte mokiniams, pavyzdžiui, rytinę žinutę.

III. Vystyti ir plėtoti sampratas apie kūrybiškumą dirbant su mokiniais praktiškai:

- Kūrybiškumas yra **produktas**. Kalbant apie kūrybiškumą, kaip žmogaus veiklos rezultatą, jis laikomas gebėjimu kurti kūrybinius produktus, todėl manoma, kad kūrybingas žmogus yra tas, kuris nuolat gamina naujus kūrinius. Kūrybinis produktas apibrėžiamas kaip kažkas naujo, originalaus ir tinkamo arba vertinamo tam tikrame kontekste. Esminės kūrybinio produkto charakteristikos yra naujumas ir kokybė, kurie taip pat turi būti atitinkamai originalūs ir adekvatūs.
- Kūrybiškumas yra **procesas**. Kūrybiškas mąstymas yra pažintinis procesas, susijęs su intelekto struktūra. Kūrybiškumas yra kognityvinės operacijos, vadinamos divergentine gamyba, rezultatas, susijęs su kūrybišku problemų sprendimu, kuriam būdingas judėjimas įvairiomis kryptimis, priešingai nei konvergentinis mąstymas, kuriam būdingas judėjimas viena kryptimi ieškant vienintelio teisingo atsakymo.
- Kūrybiškumas yra **specifinis mąstymo procesas**. Kūrybiškumas yra hipotezės kūrimo ir patvirtinimo procesas; jautrumas problemoms, informacijos trūkumams ir spragoms, elementų nebuvimui ir panašiai, dėl ko formuluojami spėjimai ar hipotezės, ieškomi jų sprendimo būdai, įvertinamos, tikrinamos ir modifikuojamos prielaidos, kad būtų galima suformuoti išvadas.

„KA REIŠKIA BŪTI KŪRYBINGU MOKYTOJU?
NE MENO MOKOMŲJŲ DALYKŲ MOKYTOJŲ PATIRTIMIS GRINDŽIAMAS
INTEGRALIOSIOS FENOMENOLOGIJOS TYRIMAS“

Mokslo daktaro disertacija

Išsilavinimas 360°

Doktorantūros studijos 2018 – 2023

Valentinas Butanavičius

